

COVID-19 VE ENGELLİ BİREYLERİN HAKLARI: KILAVUZ

1. [COVID-19'un engelli bireylerin sağlık hakkına etkileri nelerdir?](#)
2. [COVID-19'un tesislerde yaşayan engelli bireylere etkileri nelerdir?](#)
3. [COVID-19'un engelli bireylerin toplum içinde yaşama hakkına etkileri nelerdir?](#)
4. [COVID-19'un engelli bireylerin çalışma, gelir ve geçimlerine etkileri nelerdir?](#)
5. [COVID-19'un engelli bireylerin eğitim hakkına etkileri nelerdir?](#)
6. [COVID-19'un engelli bireylerin şiddetten korunma hakkına etkileri nelerdir?](#)
7. [COVID-19'un engelli bireylerin fazla temsil edildiği belirli nüfus gruplarına etkileri nelerdir?](#)
 - a. engelli mahkumlar
 - b. barınma imkanları yetersiz engelli bireyler

GENEL BAKIŞ

COVID-19 salgını toplumun tüm bireylerini tehdit etmekle birlikte, engelli bireyler COVID-19 mücadelesinde yeni ortaya çıkan davranışsal, çevresel ve kurumsal engellerden orantısız şekilde etkilenmektedir.

Engelli pek çok birey, virüse yakalanma risklerini artıran kronik sağlık sorunlarına sahip; bu bireyler enfeksiyonu daha ağır geçiriyor ve ölüm oranları daha fazla oluyor. Günlük işlerinde başkalarına bağımlı yaşayan engelli bireyler, COVID-19 krizinde kendilerini izolasyonda bulmuş ve karantina döneminde hayatlarını kaybetmiş olabilir; bakım evleri ve psikiyatri kliniklerinde yaşanan çok sayıdaki ölüm de bu tür kurumlarda yaşayanların çok daha savunmasız olduğunu gösteriyor. Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine ve bilgiye erişimini kısıtlayan engeller arttı. Engelli bireyler ayrımcılığa maruz kalıyor; geçim ve gelir desteğine erişim, online eğitim sınıflarına katılım ve şiddetten korunmak için çalışıyor. Mahkumlar, evsizler veya yeterli barınma imkanı olmayanlar gibi belirli engelli grupları ise daha büyük risklerle karşı karşıya.

Bu risklerin farkında olmak, engelli bireylerin yaşadığı büyük mağduriyeti hafifletebilecek daha iyi müdahaleleri beraberinde getirebilir. Bu kılavuz aşağıdakileri hedeflemektedir:

- pandeminin engelli bireylere ve haklarına etkisi konusunda farkındalık oluşturmak;
- dünya genelinde devam eden bazı umut verici faaliyetlere dikkat çekmek;
- ABD ve diğer paydaşlara düşen önemli adımları belirlemek; ve
- COVID-19 ile mücadelenin haklar temelinde ve engelli bireyleride kapsayacak şekilde yürütülmesini sağlayacak bilgi kaynakları sunmak.

1. COVID-19'UN ENGELLİ BİREYLERİN SAĞLIK HAKKINA ETKİLERİ NELERDİR?

Engelli bireyler COVID-19 açısından özellikler risk altındaki bir kesim olmasına rağmen, sağlık bilgileri ve tesislerine erişim sorununa ek olarak, engelliler sağlık hizmetlerinin sunumunda karşılaştıkları ayrımcılığı artıran seçici tıbbi kılavuzlar ve protokoller nedeniyle salgın sırasında sağlık hizmetlerine erişimde daha da büyük eşitsizliklerle karşı karşıya kalıyor. Bu

protokoller, bazen engelli bireylerin hayat kalitesi ve sosyal statüsü açısından onlara karşı tıbbi ön yargı taşıyabiliyor. Örneğin, kısıt kaynakların tahsisindeki önceliklendirme (triyaaj) kılavuzları, belirli bozukluk türlerine dayalı dışlama kriterleri; günlük yaşam için yüksek destek ihtiyacı, "kırılganlık", "tedavi başarı" şansı ve hayatta kalmaları durumunda "kaç yıl yaşayacakları" konusundaki varsayımlar. Engelliler ve aileleri de resüsitasyon işlemlerinden vazgeçmeleri yönünde sağlık sisteminin baskısı ile karşı karşıya kalıyor.

Umut verici uygulamalar neler?

- [San Marino Cumhuriyeti Biyoetik Komitesi, triyaaj konusunda engellilik temelinde ayırım yapılmasını önleyen bir COVID-19 kılavuzu hazırladı:](#) "Bu nedenle, tedavilerin klinik uygunluğu ve orantılılığı kriterlerine dayanan ve her insan yaşamına saygı duyan doğru triyaaj uygulaması tercih edilen tek parametre olmalıdır. Yaş, cinsiyet, sosyal veya etnik köken, engellilik gibi diğer seçim kriterleri etik olarak kabul edilemez; sadece görünüşte yaşanmaya az ya da çok değen bir yaşam sıralaması uygulanması kabul edilemez bir insan hakları ihlali oluşturur."¹
- Yetkililerin engellilere yönelik ayrımcılığı yasaklaması için [Amerika Birleşik Devletleri Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sivil Haklar Ofisi tarafından bir bülten hazırlandı](#) ve bültende "kalıp yargı, yaşam kalitesi değerlendirmeleri veya bir kişinin sakatlıkları, yaşlı olması ya da sakatlığına dayalı göreceli "değeri" hakkındaki yargılar nedeniyle engelli bireylerin tıbbi bakımdan mahrum bırakılmaması gerektiği" belirtildi.²Bülten ayrıca, "acil durum müdahalesinin başarılı olmasını ve damgalanmayı en aza indirmesini sağlamak için yapılan makul düzenlemeler dahil, yapılan tüm acil durum müdahalelerinde fırsat eşitliği sunmak için, engelli kişilere erişim, bilgilendirme ve iletişim konularında yetkililere rehberlik etmektedir."
- [Birleşik Arap Emirlikleri, engelli kişileri evlerinde test etmek için ulusal bir program başlattı](#) ve Nisan ortası itibarıyla engelli kişilere yönelik 650.000 COVID-19 testi yapıldı.³
- [Filipinler'de İnsan Hakları Komisyonu, sağlık kurumlarının genel mesajları çocuklar ve engelliler dahil toplumdaki savunmasız gruplara](#) uyarlamasını desteklemek için bilgiler yayınladı.⁴
- [Kanada'da engelli bireyler ve onların temsil eden toplulukların katılımıyla engellilere özel sorunlar, zorluklar, sistemdeki eksikler ve stratejiler, düzenlemeler ve atılması gereken adımlarla ilgili hükümete tavsiyeler vermek üzere COVID-19 Engellilik Danışma Grubu kuruldu.](#)⁵

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **Engellilik nedeniyle tedavi sunulmamasının yasaklanması** (ventilatörler veya yoğun bakıma erişim gibi) kısıtlı kaynakların tahsisine ilişkin kılavuzlar dahil, engelliliğe, destek ihtiyaç düzeylerine, yaşam kalitesi değerlendirmelerine dayalı tıbbi önyargılar nedeniyle engelli kişilerin tedaviye erişimini engelleyen hükümlerin yürürlükten kaldırılması.
- Hastalık belirtisi gösteren engelli bireylere **test için öncelik sağlanması**.
- COVID-19'un engelli bireylerin sağlığına etkisine dair **araştırmaların hızlandırılması**.
- Erişilebilir ortamların (hastaneler, test ve karantina tesisleri) sağlanması, sağlık bilgilerinin ve iletişimin erişilebilir modlar, araçlar ve formatlarda kullanılması ve yaygınlaştırılmasıyla **tedavinin önündeki engellerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılması**.
- Pandemi boyunca engelli bireylere **sürekli ilaç desteği ve ilaçlara erişim imkanı sağlanması**.
- Engellilere yönelik önyargı ve önyargıya dayalı ayrımcılığı önlenmek için **sağlık çalışanlarına eğitim verilmesi ve farkındalık yaratılması**.
- Salgına karşı tüm engelli bireyleri kapsayan, onlara karşı duyarlı ve haklara dayalı bir müdahalenin oluşturulması için **engelli bireyler ve onları temsil eden kuruluşlarla yakın temas halinde olunması ve aktif olarak bu sürece dahil edilmeleri**.

Kaynaklar

- [COVID-19'da istisna yok:“Hayat kurtarıcı müdahaleyi herkes hak eder” – BM uzmanları](#)
- [BM engelli ve COVID-19'lu bireylerin hakları Özel Sözcüsü:Engelli bireyleri kim koruyor?](#)
- [DSÖ, COVID-19 salgını sürecinde engelli bireyler için önlemler](#)

2. COVID-19'UN TESİSLERDE YAŞAYAN ENGELLİ BİREYLERE ETKİLERİ NEDİR?

Psikiyatri merkezlerinde, sosyal bakım tesislerinde (yetimhaneler, gündüz bakım merkezleri, rehabilitasyon merkezleri) ve yaşlı bireylere yönelik tesislerde COVID-19'un etkisi daha fazla görülmekte ve buna bağlı olarak bu yerlerde enfeksiyon ve ölüm oranları artmaktadır. Yapılan bazı ön çalışmalarda bakımevlerindeki ölüm oranlarının, bu ülkelerdeki COVID-19'a bağlı tüm ölümlerin %42 ile %57'sini oluşturduğu tahmin edilmektedir.⁶Mevcut sağlık sorunları, bakımevi sakinleriyle personel arasında sosyal mesafe uygulamanın zorluğu ve personelin ilgilenmemesi nedeniyle,bakımevinde yaşayan engelli bireylerinCOVID-19'a yakalanma riski artmaktadır. Bu tesislerde yaşayan engelli bireyler ihmal, sınırlama, izolasyon ve şiddet gibi insan hakları ihlalleriyle de karşılaşmaktadır.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

- **İsviçre** ve **İspanya'da** tesislerde yaşayan engelli bireyler, imkanlar elverdiği ölçüde, aileleriyle yaşamaları için tesislerden tahliye edildi.
- **Kanada'da**, kurumsal ortamlar için özel önlemler içeren [test önceliği yönergeleri](#) oluşturuldu.⁷

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **Engelli kişileri kurumlardan tahliye edin ve serbest bırakın** aile ve/veya gayri resmi ağlar aracılığıyla derhal toplumsal destek sağlayın; kamu veya özel hizmet sunucularının yaptığı destek hizmetlerini finanse edin.
- **Bunu gerçekleştirene kadar**, enfeksiyon risklerini azaltmak için aşırı kalabalığa dikkat ederek, tesiste yaşayanlara fiziksel mesafe önlemleri uygulayarak, ziyaret saatlerini değiştirerek, koruyucu ekipman kullanımını zorunlu kılarak ve hijyen şartlarını iyileştirerek **kurumlarda testlere öncelik verin ve önleyici tedbirleri teşvik edin**.
- Önleyici tedbirleri uygulamak için insan kaynakları ve finansal kaynaklar dahil **kurumların kaynaklarını geçici olarak artırın**.
- **Bu olağanüstü dönemde,kurumlarda yaşayan kişilerin** sömürü, şiddet ve istismardan korunma, ayrımcılık görmeme, özgür ve bilgiye dayalı rıza hakkı ve adalete erişim dahil **haklarına daima saygı gösterilmesini sağlayın**.⁸
- Kurumları kapatmak ve insanları topluma döndürmek için **topluma geri kazandırma stratejilerini benimseyip güçlendirerek**, engellilere ve yaşlılara sunulan destek ve hizmetleri artırarak **daha iyi iyileşme sağlayın**.

Kaynaklar

- [DSÖ'nün COVID-19 bağlamında Uzun Dönemli Bakım Tesislerinde Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu, Geçici kılavuz, 21 Mart 2020](#)
- [DSÖ, COVID-19 salgını sürecinde engelli bireyler için önlemler](#)
- [Psikososyal engelli bireylere yönelik bölgesel ve uluslararası kuruluşların COVID-19 pandemisiyle ilgili tavsiyeler içeren açıklaması](#)

3. COVID-19'UN ENGELLİ BİREYLERİN TOPLUM İÇİNDE YAŞAMA HAKKINA ETKİLERİ NELER?

Engelli bireyler COVID-19 ile mücadele önlemleri nedeniyle toplum içinde günlük yaşamlarını sürdürürken açık engellerle karşılaşılıyor. Özellikle, bu bireylerin ihtiyaçlarını dikkate almayan sokağa çıkma kısıtlamaları bu kişilerin bağımsızlığı, sağlığı ve yaşamında aksamalar ve yeni riskler yaratıyor.⁹

Günlük işlerinde başkalarına bağımlı yaşayan birçok engelli birey (hizmet sağlayıcıların resmi desteği veya akrabalarının/arkadaşlarının gayri resmi desteği) hareket kısıtlamaları ve fiziksel mesafe önlemleri nedeniyle desteksiz duruma düşüyor. Gıdaya, temel ihtiyaçlara ve ilaca erişimleri olmaması onları yüksek risk altında bırakabilir ve banyo yapmak, yemek pişirmek veya yemek gibi temel günlük aktivitelerini engelleyebilir.

COVID-19 önlemleriyle ilgili genel bilgilendirmeler sistematik olarak iletilmemekte veya erişilebilir format ve araçlarla (örn. işaret dili tercümesi, altyazı, Kolay Okunabilir format, vb.) tüm engelli bireylere ulaştırılmamaktadır.

Ayrıca, psikososyal engelli ve otistik bazı engelli bireyler, katı sokağa çıkma kısıtlamalarına katlanamayabilir. Gün içinde gerçekleştirilecek kısa ve dikkatli gezintiler, bu durumla başa çıkabilmeleri için önemlidir.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

- **Paraguay¹⁰ ve Panama¹¹** bu bilgileri erişilebilir formatlarda sunan sistemler geliştirdi. Aynı şekilde, **Yeni Zelanda** Sağlık Bakanlığı, web sitesinde işaret dili ve kolay okunabilir yazı dahil erişilebilir formatlarda bilgi sunmak için ayrı bir bölüm tahsis etti.¹² **Meksika** hükümeti de benzer bir uygulama kullanıyor.¹³
- **Arjantin'de,**¹⁴ engellilere destek sunan bireyler, hareket kısıtlamalarından ve fiziksel mesafe uygulamasından muaf tutuluyor. **Kolombiya'da** toplumsal destek ağları geliştirildi, engelli bireyleri ve yaşlıları market alışverişleri ve diğer satın alma işlemlerinde destekleyen gönüllüler görevlendirildi.¹⁵ **Panama'da** ise, riskleri azaltmak amacıyla engelli kişilere ve yardımcılara temel ihtiyaçlarını almaları için özel çalışma saatleri tahsis edildi.¹⁶
- **Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı¹⁷** başlangıçta uygulanan katı sokağa çıkma kısıtlamalarını gevşetti ve otistik ve diğer engelli kişilerin dışarı çıkmasına izin veren istisnalar getirdi. **Fransa** da benzer adımlar attı.¹⁸

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **COVID-19 önlemleriyle ilgili bilgilerin,** diğer bireylerin yanı sıra işaret dili tercümesi, altyazı ve kolay okunabilir formatlar gibi engelliler için de erişilebilir olmasını sağlayın.
- **Engellilere destek veren bireylerin,** bu desteği sürdürmeleri için **sokağa çıkma kısıtlamalarından muaf tutulmasını** sağlayın.
- **Topluluk destek ağlarının kurulmasını** teşvik ve koordine edin ve koruyucu malzeme, ekipman ve ürünlerin ikmalini sağlayın.
- Evde kalma/sokağa çıkma önlemleri sırasında süpermarketler, bakkallar ve temel ihtiyaç maddeleri satanyerlerin engelli bireyler ve yardımcılara **öncelik veren açılış saatleri** ayarlamasını değerlendirin.
- Evi terk etme ve para cezası verme gibi genel yasaklardan kaçınarak ve engelli kişilerin dışarı çıkmasına muafiyetler getirerek engelli bireylere **akılcı düzenlemeler uygulayın.**

Kaynaklar

- [DSÖ, COVID-19 salgını sürecinde engelli bireyler için önlemler](#)
- [UNPRPD, ILO ve diğerleri, COVID-19 krizinde engellileri kapsayan sosyal koruma müdahalesi](#)

4. COVID-19'UN ENGELLİ BİREYLERİN ÇALIŞMA, GELİR VE GEÇİMLERİNE ETKİSİ NEDİR?

Engelli bireylerin istihdam edilme ihtimalleri diğerlerine göre daha düşüktür ve istihdam edildiklerinde kayıt dışı sektörde istihdam edilme olasılıkları daha yüksektir.¹⁹Sonuç olarak, istihdama dayalı sosyal sigortaya diğerlerine göre daha az erişimleri vardır, bu da mevcut COVID-19 ortamında ekonomik dayanıklılıklarını azaltır. Başkası veya kendi hesabına çalışanlar,²⁰ ekipman ve destek olmadığı için evden çalışamayabilir, gelirlerini ve işlerini kaybetme riskleri artar. Ayrıca COVID-19 önlemleri, ailenin ve aileye gelir sağlayan ev halkını engelleyerek ve hanenin genel gelirini olumsuz yönde etkileyerek dolaylı yoldan engelli bireyleri etkileyebilir. Gelir eksikliği engelli bireyler ve ev halkı üzerinde orantısız bir yük oluşturmakta, bu kişiler genellikle engellilikle ilgili ekstra maliyet ve harcamalarla (erişilebilir barınma ve ekipman, yardımcı cihazlar, özel ürünler ve hizmetler vb.) karşı karşıya kalmaktadır ve bu durum onları daha hızlı yoksullaştırmaktadır.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

- Bulgaristan, Malta ve Litvanya COVID-19'la mücadelede sosyal destek hizmetlerini genişletmek ve engelliler dahil daha fazla bireyi kapsamak için sosyal koruma sistemlerine sağladıkları fonları artırdı.²¹
- **Arjantin** ve **Peru**'da, engelli ödeneği alan kişilere, COVID-19 krizinde ilave bir miktar daha ödenecek.²²Engelli ödeneğinden faydalananların lehine benzer bir kararı da **Fransa** duyurdu;²³**Tunus**'un acil durum planı, düşük gelirli haneler, engelliler ve evsizlere nakit yardımı içeriyor.²⁴
- **Amerika Birleşik Devletleri**²⁵, mevcut durumda engelli kişilerin mali durumunu rahatlatacak vergi indirim programları oluşturdu.

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **Hiçbir geliri olmayan engelli bireylere mali yardım** sağlayın (örn. toplu ödemeler; vergi indirimleri, gıda yardımı vb.).
- Artan giderleri karşılamaları için avans ödemeleri dahil **mevcut engellilik imtiyazlarını artırın**.
- Engellilikle ilgili olan, süresi dolacak tüm hakları **otomatik olarak uzatın**.
- Gelirleri azalan serbest meslek sahibi engelli bireylere **mali tazminat sağlayın**.
- Engelli aile fertlerini desteklemek veya onların enfekte olmasını önlemek için çalışmayı bırakan ve işsizlik veya hastalık ödeneği alamayan kişilere **mali yardım programları** uygulayın.
- Engelli çalışanlarına tele çalışmada gerekli ekipmanı sağlamaları için **işverenlere vergi indirimleri dahil mali destek sağlayın**.
- **Gıda yardım planlarının** engelli bireyleri **kapsamasını** ve onların evlerine gıda dağıtmak için lojistik önlemler dahil tüm ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayın.

Kaynaklar

- [ILO, Şimdi ya da daha sonra kimse geride bırakılmaz: COVID-19 mücadelesinde engelli bireyler](#)
- [UNPRPD, ILO ve diğerleri, COVID-19 krizinde engellileri kapsayan sosyal koruma müdahalesi](#)
- [Uluslararası Para Fonu, COVID-19'a yönelik politik mücadeleler](#)

5. COVID-19'UN ENGELLİ BİREYLERİN EĞİTİM HAKKINA ETKİLERİ NELERDİR?

Engelli bireylerin eğitimi tamamlama olasılığı diğerlerinden daha düşüktür ve okuldan tamamen dışlanmaları daha olasıdır.²⁶ COVID-19 nedeniyle birçok Devlet, engelli öğrenciler dahil tüm öğrencileri kapsayacak şekilde²⁷ eğitim kurumlarını geçici olarak kapatmıştır. Bazı devletler eğitimin aksamasının etkisini azaltmak için uzaktan eğitim uygulamalarını desteklemektedir. Ancak bu durumlarda, engelli öğrenciler, gerekli ekipman, internet erişimi, erişilebilir materyaller ve çevrimiçi okul programlarını takip etmelerini sağlayacak desteğin olmaması nedeniyle engellerle karşılaşılıyor. Bunun sonucunda birçok engelli öğrenci, özellikle zihinsel engelli öğrenciler geri kalmaktadır.

Ayrıca engelli öğrenciler okulun kapanmasına bağlı olarak okul yemeklerine erişim, akranlarıyla oynama ve spor yapma fırsatlarından da mahrum kalmaktadır.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

- **Amerika Birleşik Devletleri** geçerli federal mevzuatla ilgili olarak Engelli Bireyler Yasası hakkında bir kılavuz belge yayınladı.²⁸
- **Ekvador**, evde izole kalması gereken çocukların eğitimini desteklemek için öğretmenlere tavsiyelerde bulundu.²⁹
- **Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı**, evde artan sorumluluklarını nasıl yerine getirecekleri konusunda ebeveynlere ve bakıcılara rehberlik eden ve engelli çocukların eğitim sürecini daha iyi yürütmeleri için onları destekleyen bilgiler yayınladı ve sistemler kurdu.³⁰

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- Okul dışında eğitim verirken, yükümlülüklerinin kapsamı ve mevcut kaynakların çeşitliliği konusunda eğitim ve okul yetkililerine **doğru rehberlik sunun**.
- **Uzaktan öğrenme için İnternete erişimi ve engelli kişiler için erişilebilir yazılım**, yardımcı cihazlar ve uygun düzenlemeler sağlayın.
- Uzaktan eğitim yoluyla kapsayıcı eğitim konusunda **öğretmenlere rehberlik, eğitim ve destek sağlayın**.
- Engelli çocukların erken eğitimi için ebeveynler ve bakıcılarla **yakın koordinasyon kurun**.
- Ekipman kurulumuna yardımcı olmak ve engelli çocuklarının eğitim programını desteklemek için **ebeveynlere ve bakıcılara rehberlik ve uzaktan destek sağlayın**.
- Uzaktan eğitimi desteklemek için engelli öğrenciler için **erişilebilir ve uyarlanmış materyaller geliştirin**.
- Farklı medya yoluyla yaymak için **erişilebilir eğitici görsel-işitsel materyaller geliştirin** (ör. online on-demand, televizyonda yayınlanan eğitim programları vb.)

Kaynaklar

- [COVID-19 pandemisinin çocuklar üzerindeki ciddi fiziksel, duygusal ve psikolojik etkilerine ilişkin CRC Komitesi Bildirisi ve Devletlere çocukların haklarını koruma çağrıları](#)
- [UNICEF, COVID-19 müdahalesi: Engelli Çocuklar ve Yetişkinler için Değerlendirmeler](#)
- [UNESCO, COVID-19 ile mücadele Web sitesi](#)

6. COVID-19'UN ENGELLİ BİREYLERİN ŞİDDETEN KORUNMA HAKKINA ETKİLERİ NEDİR?

Engelli bireyler özellikle izole olduklarında, daha yüksek şiddet riski altındadır. Engelli kadınlar ve kızlar daha yüksek oranlarda cinsiyetçi, cinsel, yakın partner ve aile içi şiddetle karşılaşılıyor.³¹ Engelli kadın ve kızlar, diğer hemcinslerine kıyasla daha yüksek şiddet görme riski altında ve engelli erkeklere göre daha fazla şiddet yaşıyorlar.³² Şu anda COVID-19 ilişkili engellilik ve cinsiyete dayalı şiddet hakkındaki bilgiler mevcut olmasa da deneyimler, benzer koşullarda engelli kişilerin özellikle risk altında olduğunu göstermektedir.³³

Engelli bireylerin aile içi şiddeti bildirmesi ve sözkonusu şiddete karşı sunulan hizmetlere ve yardıma erişmesi çok zordur, çünkü bu hizmetler genellikle engelli bireyleri kapsamaz ve onlar için erişilebilir değildir. Acil durum hatları genellikle işitme engelli ve işitme-görme engelli bireyler için tercümanlık hizmetleri sunmamaktadır; acil durum sığınma evleri ve hizmetleri engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya hazır değildir.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

Peru'da, yerel yönetimlerin engelli kişilere kriz sırasında telefonla, acil durum sonrası şahsen ulaşması için, şiddet durumlarını yetkililere bildirme görevini belirten kılavuzlar çıkarıldı.³⁴ Bunun dışında OHCHR, bu alanda sorumluluk düzeyini artıran yeni ümit verici uygulamalar tespit edemedi, bu durum kaygıları artırıyor. Bazı ülkeler, işitme engelli bireyler için

mesajlaşma, aktarma ve görüntülü telefon hizmetlerini içeren erişilebilir yardım hatları ile yardıma erişme ve şikayette bulunma imkanı sunmaya devam ediyor.³⁵ Aşağıdaki kaynaklarda bazı iyi uygulamalar tanımlanmıştır.

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **Raporlama mekanizmalarının, yardım hatlarının, acil durum sığınma evlerinin ve diğer yardım türlerinin engelliler için erişilebilir olmasını ve bunları dahil etmesini sağlayın.**
- Topluluk ve gönüllü ağlar gibi proaktif sosyal yardımlara dahil olarak engelli kişilerin, özellikle de yalnız yaşayanların durumunu izleyin.
- Engelli kişilerin, özellikle de engelli kadın ve kızların karşılaştığı şiddet riski konusunda **farkındalık yaratın, eğitim verin** ve akran desteğini teşvik etme gibi destek ağlarını teşvik edin.

Kaynaklar

- [UNFPA, Cinsiyete Dayalı Şiddet ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı ve Engelli Kadın ve Gençler için Hak Temelli ve Cinsiyete Duyarlı Hizmetler Sağlama Yönergeleri](#)
- COVID-19 Sırasında Hayatta Kalanlar Engelli için Hizmetleri Sürdürme

7. COVID-19'UN ENGELLİ BİREYLERİN YOĞUN OLDUĞU BAZI NÜFUS GRUPLARINA ETKİLERİ: ENGELLİ MAHKUMLAR VE BARINMA İMKANLARI YETERSİZ ENGELLİ BİREYLER?

a. ENGELLİ MAHKUMLAR

Engelliler, özellikle de psikososyal ve zihinsel engelliler³⁶ cezaevindeki bireyler arasında daha yoğun görülmektedir. Fiziksel mesafeyi korumanın mümkün olmadığı kalabalık ve hijyenik olmayan koşullar nedeniyle, bu bireyler yüksek enfeksiyon riski altındadırlar. Özellikle, pek çok engelli mahkum gıdaya erişim, gezinme ve banyo yapma konusunda akranlarının yoğun desteğine ihtiyaç duyar; cezaevi sağlık hizmetleri genellikle bu bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersizdir.

Bu zorluklar, sadece ceza infaz sistemindeki tutuklu engelli bireyler tarafından değil, aynı zamanda gözetim altındaki engelli göçmenler dahil, halen her türlü idari veya diğer türlü gözetiminde tutulan kişiler tarafından da yaşanmaktadır.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

- **Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nda**, cezalarını tamamlamaya iki aydan az süre kalan tutuklular serbest bırakılıyor.³⁷ **Amerika Birleşik Devletleri'nde**, bazı Eyaletler mahkumları serbest bıraktı veya serbest bırakmaya hazırlanıyor.³⁸ **İran, Türkiye ve Endonezya** da benzer şekilde tutukluları serbest bıraktı. **Kolombiya'da**, korunma önlemlerini bağımsız bir şekilde uygulamalarını engelleyen işlevsel kısıtlamaları olan engelli bireyler, erken tahliye faydalananlar arasında yer almaktadır.³⁹ Benzer şekilde, **Arjantin'de** Yüksek Mahkeme ve Ceza İstinaf Mahkemesi, hapisneden tahliye çalışmalarına engelli bireyleri dahil etti.⁴⁰ **Brezilya'da** Ulusal Adalet Konseyi, çocuk ceza sistemindekiler dahil engelli mahkumların incelenmesi, yeniden değerlendirilmesi ve serbest bırakılması yönünde görüş bildirdi.⁴¹

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **Engelliler dahil risk altındaki mahkum gruplarını serbest bırakarak, erken tahliye ve şartlı tahliye uygulayarak, cezaları kısaltarak veya değiştirerek ve mahkeme öncesi gözetimine almayı azaltarak cezaevi nüfusunu azaltın** ve aile ve/veya gayri resmi ağlar aracılığıyla toplumda destek görmesini ve kamu veya özel sektör tarafından sunulan destek hizmetlerine fon sağlayın.

- Engelli tutukluların belirlenmesi ve destek, gıda, su ve temizlik ürün ve hizmetlerine erişimlerinin sağlanması dahil cezaevlerinde enfeksiyon risklerini azaltmak için **önleyici tedbirler alın**; izolasyon ve fiziksel mesafe önlemleri uygulayın, koruyucu ekipman kullanımını zorunlu kılın ve hijyen koşullarını düzeltin.

Kaynaklar

- [DSÖ, Cezaevlerinde ve diğer gözetli merkezlerinde COVID-19'un önlenmesi ve kontrolü](#)
- [BM Kuruluşlar Arası Daimi Komitesi, COVID-19: özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere odaklanın](#)

b. BARINMA İMKANLARI YETERSİZ ENGELLİ BİREYLER

Engelli bireyler, özellikle psikososyal ve zihinsel engelli olanlar da en yoksul nüfus arasında yoğun görülmektedir. Evsiz engelli bireyler ve acil durum sığınma merkezlerinde ve gayri resmi yerleşimlerde yaşayanlar aşırı kalabalık yaşam koşulları, su ve temizlik ürün ve hizmetlerine erişim kısıtlılığı ve önceden mevcut sağlık sorunları nedeniyle COVID-19'a karşı daha savunmasızdır.

COVID-19 acil durumu, engelliler dahil tüm evsizleri sığınma evi ve destek aramaya, acil durum sığınma merkezlerine akın etmeye yöneltmiş ve virüs yayılmıştır. Yaşam düzeninden dolayı fiziksel mesafeye uyamayan kişiler de dezavantajlı bir durumdadır.

Umut verici faaliyetler nelerdir?

- **Amerika Birleşik Devletleri'nde** evsizlikle mücadelede engellilere yönelik bir iletişim seçeneği içeren [özel yönergeler](#) uygulanmıştır.
- **Şili** hükümeti, evsizlere sağlık hizmetleri sunmak için sokak faaliyetlerini güçlendirdiğini duyurdu.
- **Arjantin'de**, yüksek tıbbi gereksinimleri olmadan sadece fiziksel mesafeye ihtiyaç duyanlara acil durum sığınma merkezi sağlamak için büyük bir tesise 1000'den fazla yatak konuldu.

Devletler ve diğer taraflarca atılabilecek önemli adımlar nelerdir?

- **Engelli evsiz bireylere onurlu ve saygılı davranılmasını** ve ilk müdahale ekiplerinin şiddet içeren durumlardan kaçınması için iletişim konusunda **eğitim ve rehberlik** almasını sağlayın.
- **Kayıt dışı yerleşikleri zorla çıkarmayın**, bu durum virüsün yayılmasını hızlandırabilir. Engelli bireyleri yaşadıkları yerlerde tedavi edin ve mümkün olduğunda onlara güvenli erişilebilir sığınma merkezleri sağlayın.
- Yeterli temizlik ve uygun yaşam koşullarına sahip kiralık mülkler, oteller, konferans merkezleri ve stadyumlar gibi **fiziksel mesafe sağlayan farklı sığınma merkezi seçeneklerini gözden geçirin**.
- Su ve temizlik ürün ve hizmetleri sunmak için sokaklarda su, sabun, lavabolar ve diğer kaynaklarla temizlik hizmetleri sunun.

Kaynaklar

- [Yeterli konut hakkı konusunda BM Özel Raportörü, COVID-19 Rehberi:Evsiz yaşayanların korunması](#)
- [Yeterli konut hakkı konusunda BM Özel Raportörü, COVID-19 Rehberi:Gayri resmi yerleşim yerlerinde yaşayanların korunması](#)

KAYNAKLAR - GENEL

- [CRPD Komitesi ve BM Genel Sekreteri Engellilik ve Erişilebilirlik Özel Elçisi, Ortak Açıklama:Engelli Bireyler ve COVID-19](#)
- [Uluslararası Engellilik İttifakı, COVID-19 ve engellilik hareketi](#)
- Uluslararası Engellilik ve Geliştirme Konsorsiyumu: [Kaynakların kullanımına Engellilerin dahil edilmesi ve COVID-19](#)

- [ILO, Şimdi ya da daha sonra kimse geride bırakılmaz: COVID-19 mücadelesinde engelli bireyler](#)
- [Psikososyal engelli bireylere yönelik bölgesel ve uluslararası örgütlerin COVID 19 ve psikososyal engelli bireyler hakkında öneriler içeren açıklaması](#)
- [BM, COVID-19 müdahalesinde savunmasız grupların ihmal edilmemesi için çalışıyor](#)
- [UN ESCAP: Engellilere Haklarının Verilmesi ve Covid-19'la Mücadeleye Dahil Edilmeleri](#)
- [BM Kuruluşlar Arası Daimi Komitesi, COVID-19: özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere odaklanın](#)
- [UNPRPD, ILO ve diğerleri, COVID-19 krizinde engellileri kapsayan sosyal koruma müdahalesi](#)
- [BM Özel Sözcüsü ve bağımsız uzmanlar; COVID-19'da istisna yok: "Hayat kurtarıcı müdahaleyi herkes hak eder"](#)
- [BM engelli ve COVID-19'lu bireylerin hakları Özel Sözcüsü:Engelli bireyleri kim koruyor?](#)
- [UNFPA, Cinsiyete Dayalı Şiddet ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı ve Engelli Kadın ve Gençler için Hak Temelli ve Cinsiyete Duyarlı Hizmetler Sağlama Yönergeleri](#)
- [UNICEF, COVID-19:Engelli Çocuklar ve Yetişkinler için Dikkat Edilmesi Gerekenler](#)
- [DSÖ, COVID-19 salgını sürecinde engelli bireyler için önlemler](#)
- [DSÖ'nün COVID-19 bağlamında Uzun Dönemli Bakım Tesislerinde Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu, Geçici kılavuz, 21 Mart 2020](#)
- [DSÖ, Cezaevlerinde ve diğer gözaltı yerlerinde COVID-19'un önlenmesi ve kontrolü](#)

¹ Bkz. <http://www.sanita.sm/on-line/home/bioetica/comitato-sammarinese-di-bioetica/documents-in-english/documento2116023.html>.

² Bkz. <https://www.hhs.gov/sites/default/files/ocr-bulletin-3-28-20.pdf>

³Bkz.<https://www.khaleejtimes.com/coronavirus-pandemic/combating-coronavirus-uae-launches-home-testing-programme-for-people-of-determination>

⁴ Bkz. https://www.facebook.com/pg/chrgovph/photos/?tab=album&album_id=2681151298668065&tn=-UC-R

⁵Bkz. <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/news/2020/04/background-2020-04-covid-19-disability-advisory-group.html>

⁶AdelinaComas-Herrera ve JosebaZalakain, "Bakımevlerinde COVID-19 salgınıyla ilişkili Ölümler: Uluslararası ilk kanıtlar", Uluslararası uzun süreli bakım politikası ağı, 12 Nisan 2020, s 5

⁷ Bkz. http://www.health.gov.on.ca/en/pro/programs/publichealth/coronavirus/docs/2019_covid_testing_guidance.pdf

⁸Psikososyal engelli bireylere yönelik bölgesel ve uluslararası kuruluşların COVID-19 pandemisiyle ilgili tavsiyeler içeren açıklamasını şu adreste bulabilirsiniz: https://dkmedia.s3.amazonaws.com/AA/AG/chrusp-biz/downloads/357738/COVID19-and-persons-with-psychosocial-disabilities-final_version.pdf

⁹ Çin'deki salgının başlangıcında, serebralpalsili 16 yaşındaki bir genç, ailesinin izole edilmesi ve desteksiz kalması nedeniyle öldü.

¹⁰ Paraguay'ın Engellilik Odak Noktası (SENADIS) işaret dilinde bilgi sağlamak için [sosyal medyayı kullanmaya başladığını açıkladı](#) ve işitme engelli bireylerin erişimini teşvik ediyor.

¹¹ Bkz. SENADIS, *Panamátomamedidas para la inclusión de laspersonascondiscapacidadfrente al covid-19*, 3.1.

¹² Bkz. <https://www.health.govt.nz/our-work/diseases-and-conditions/covid-19-novel-coronavirus/covid-19-novel-coronavirus-resources/covid-19-novel-coronavirus-new-zealand-sign-language>

¹³ Bkz. <https://coronavirus.gob.mx>.

¹⁴ Arjantin, [Karar No: 297/2020](#), Madde 6.5.

¹⁵ Bu tür uygulamalar Kolombiya gibi Devletler tarafından desteklenmektedir (bkz. <https://www.minsalud.gov.co/sites/rid/Lists/BibliotecaDigital/RIDE/DE/PS/asif13-personas-con-discapacidad-covid-19.pdf>)

¹⁶ Bkz. SENADIS, *Panamátomamedidas para la inclusión de laspersonascondiscapacidadfrente al covid-19*, 3.3.

¹⁷ Bkz. Büyük Britanya ve Kuzey İrlandaBirleşik Krallığı, [Koronavirüs salgını hakkında SSS: yapabileceklerimiz ve yapamayacaklarımız](#), bölüm 15.

¹⁸ Bkz. Secrétariatd'EtatauprèsduPremierMinistrechargédespersonneshandicapées, at <https://handicap.gouv.fr/autisme-et-troubles-du-neuro-developpement/infos-speciales-coronavirus/article/information-covid-19-et-confinement>

¹⁹ Bkz. OECD, Hastalık, *Engellilik ve Çalışma: Engelleri Aşmak*, sayfa 23, engelli bireylerin diğerlerine kıyasla hareketsiz kaldığını belirtiyor: %49 ila %20 (sırayla).

²⁰ Bkz. UNDESA, *Engellilik ve Kalkınma Raporu*, sayfa 157, Şekil II.81, engelli bireylerin serbest meslek sahipleri arasında %9 daha fazla temsil edildiğini göstermektedir (19 ülke verileri)

²¹ Bulgaristan, [Devlet Gazetesi, 24 Mart 2020](#), Md. 12; IMF, COVID-19'a yönelik politik mücadeleler, <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>

²² Bkz. <https://www.argentina.gob.ar/noticias/bono-extraordinario-para-las-personas-con-discapacidad-que-cobran-pensiones-no>

- ²³ Bkz. <https://informations.handicap.fr/a-prime-solidaire-aah-covid-12818.php>
- ²⁴ IMF, COVID-19'a karşı politik adımlar, <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>
- ²⁵ Bkz. <https://www.benefits.gov/benefit/945>
- ²⁶ Örneğin, engelli bireylerin ilkokulu tamamlama oranı %56 iken bu oran diğerleri için %73'tür
- ²⁷ UNESCO, dünyadaki öğrencilerin %91'nin okulların kapanmasından etkilendiğini tahmin ediyor. Bkz. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- ²⁸ Bkz. ABD, Eğitim Bakanlığı, [Koronavirüs hastalığı 2019 salgını sırasında engelli çocuklara hizmet sağlanması konusunda sorular ve cevaplar](#), Mart 2020.
- ²⁹ Bkz. <https://educacion.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2020/03/Anexo-2-RECOMENDACIONES-A-LOS-DOCENTES-PARA-BRINDAR-APOYO-PEDAGÓGICO-A-LOS-ESTUDIANTES-EN-AISLAMIENTO-EN-FUNCIÓN-DE-PREVENIR-POSIBLES-CONTAGIOS-POR-ENFERMEDADES-RESPIRATORIAS.pdf>
- ³⁰ Bkz. İngiltere, <https://www.gov.uk/guidance/supporting-your-childrens-education-during-coronavirus-covid-19>. Ayrıca bkz. <https://www.gov.uk/guidance/help-children-with-send-continue-their-education-during-coronavirus-covid-19>
- ³¹ Dünya Sağlık Örgütü, *COVID-19 ve kadına yönelik şiddet, Sağlık sektörü/sistemi ne yapabilir?* <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331699/WHO-SRH-20.04-eng.pdf>
- ³² UNDESA, Engellilik ve Gelişim Raporu, sayfa 7, 16, 113-115, 249-252, <https://social.un.org/publications/UN-Flagship-Report-Disability-Final.pdf>; Engellilerin haklarıyla ilgili Özel Raportör, A/72/133, para 35.
- ³³ EmmaPearce, *COVID-19 Salgını Sırasında Cinsiyete Dayalı Şiddet Programlamada Engellilik Konuları*, https://gbvaor.net/sites/default/files/2020-03/Disability%20Considerations%20in%20GBV%20programming%20during%20COVID_Helpdesk.pdf
- ³⁴ Peru, Ministerio de Desarrollo e Inclusión Social, *Resolución Viceministerial N° 001-2020-MIDIS/VMPEs*, 24 Nisan 2020 <https://www.gob.pe/institucion/midis/normas-legales/484313-001-2020-midis-vmpe>
- ³⁵ Avustralya'daki Ulusal cinsel saldırı, ev içi ve aile içi şiddet danışmanlık hizmeti <https://www.1800respect.org.au/accessibility/> ; Birleşik Krallık'ta Koronavirüs (COVID-19): aile içi istismar mağdurlarına destek <https://www.gov.uk/government/publications/coronavirus-covid-19-and-domestic-abuse/coronavirus-covid-19-support-for-victims-of-domestic-abuse#disability-specialist-services>
- ³⁶ Uluslararası Ceza Reformu, Küresel Hapishane Trendleri 2020, <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2020/04/Global-Prison-Trends-2020-Penal-Reform-International.pdf>
- ³⁷ Kılavuz: Koronavirüs (COVID-19) ve mahkumlar, <https://www.gov.uk/guidance/coronavirus-covid-19-and-prisons>
- ³⁸ <https://www.prisonpolicy.org/virus/virusresponse.html>
- ³⁹ Kolombiya, Yasa Kararname 546, 14 Nisan 2020, <https://dapre.presidencia.gov.co/normativa/normativa/DECRETO%20546%20DEL%2014%20DE%20ABRIL%20DE%202020.pdf>
- ⁴⁰ Arjantin, Ulusal Yüksek Adalet Divanı, *Acordada 10/2020*, ve tamamlayıcı düzenleme, Federal Ceza Temyiz Mahkemesi, *Acordada 9/2020*, <https://cnpt.gob.ar/wp-content/uploads/2020/04/Acordada-9.20-CFCP.pdf>
- ⁴¹ Brezilya, Ulusal Adalet Konseyi, öneriler 62, 17 Mart 2020, <https://www.cni.jus.br/wp-content/uploads/2020/03/62-Recomenda%C3%A7%C3%A3o.pdf>